

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Islám ve studijních materiálech pro střední školy

Jakub Janků

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub Janků**
Osobní číslo: **H15208**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Prezentace islámu ve výukových materiálech středních škol**
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se zaměří na obraz islámu ve vybraných studijních materiálech středních škol. Analyzovány budou učební texty historie, základů společenských věd, zeměpisu, literatury a dostupné materiály k průřezovému tématu multikulturní výchovy. Dále vybrané učebnice historie vydané před rokem 1989.

Cíle práce:

- 1) analýza způsobu, jakým studijní materiály prezentují islám
- 2) zmapování témat, která se nejčastěji objevují v souvislosti s islámem
- 3) kritická analýza zjištěných dat

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Průcha, Jan. Teorie a analýzy edukačního média. Paido, 1998.

Kropáček, Luboš. Duchovní cesty islámu. Vyšehrad, 2003.

Tauer, Felix. Svět islámu. Vyšehrad, 2006.

Mendel, M., Ostřanský, B., Rataj, T. Islám v srdci Evropy. Academia, 2008.

Said, W., Edward. Orientalismus. Paseka, 2006.

Valtrová, Jana. Středověká setkání s "Jinými". Argo, 2011.

Balagangadhara, S.N. The Heathen in His Blindness...Manohar, 2013. (vybrané kapitoly).

Korán, Academia, 2000.

Bible

RVP

Vybrané výukové materiály.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zuzana Černá, Ph.D.

Katedra religionistiky

Datum zadání bakalářské práce:

30. března 2017

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. března 2018

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

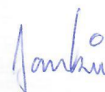
Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. června 2018

Jakub Janků

Poděkování:

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Zuzaně Černé Ph.D. za trpělivost a odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Také bych rád poděkoval rodině, která měla obrovskou trpělivost, když jsem bakalářskou práci psal.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na učebnice pro střední školy. Vyhledám v nich všechna problematická témata spojená s islámem a kriticky je zanalyzuji. Zkoumané učebnice jsou vydané po roce 1989 a patří k předmětům jako dějepis, zeměpis a základy společenských věd. Téma islámu je velmi kontroverzní téma, a proto svou prací chci upozornit na témata spojovaná s islámem v učebnicích.

Klíčová slova:

Islám, náboženství, učebnice, střední školy, muslimové

Title:

Islam in high school study materials

Abstract:

This bachelor thesis focuses on textbooks for high schools. I search for all problematic themes connected with islam and critically analyze them. Examined textbooks are published after year 1989 and they belong to subjects as, history, geography and social science. Theme Islam is very controversial and therefore I want to draw attention to the topics connected with Islam in textbooks with my bachelor thesis.

Key words:

Islam, religion, textbooks, high school, muslims

Obsah

Úvod.....	8
1 Dosavadní výzkum	10
2 Výběr učebnic	13
3 Legislativní uchopení.....	17
3.1 Rámcový vzdělávací program	17
3.1.1 Geografie	18
3.1.2 Občanský a společenskovední základ.....	20
3.1.3 Dějepis	21
4 Analýza učebnic.....	22
4.1 Násilí v islámu.....	22
4.2 Problematika žen v islámu	23
4.3 Terorismus.....	28
4.4 Džihád	31
4.5 Islám na mapě.....	33
4.6 Problémy globalizace	35
5 Závěr	37
6 Bibliografie	40

Úvod

V dnešních dnech je téma islámu často rozebírané v médiích a hojně používáno v politice. Například z důvodů, kterými jsou islámský terorismus, uprchlická vlna, strach z atentátu.

Téma jsem si vybral především proto, že mě islám a všechny otázky kolem něj zajímají. Pokud se setkám s články na toto téma například v tisku, často se stane, že s některými názory nesouhlasím.

Na stránkách učitelského portálu EDUin.cz, se témata spojená s islámem také objevovala. Například v roce 2015 portál vyjadřuje k jednání MŠMT ve věci projektu Muslimové očima českých školáků¹ a připojují i příspěvěk Šádí Shanaáha o „*Ministerstvo školství a „islamizace českých dětí“*“ z webu Aktuálně.cz.² Nebo publikovali v roce 2015 zprávu převzatou z Britských listů o Ahmedu Mohamedovi a skandálu, který se kolem něj na škole objevil.³ Proto jsem studoval ve vybraných materiálech pro střední školy a hledal informace o islámu, muslimech a s ním spojeným tématem muslimských zemí.

Téma islámu ve školách, nebo jen náboženství ve školách, je mimo Českou republiku velmi populární mezi vědci. Výzkum Gilberta Sewalla *Islam in the Classroom: what the textbooks tell us*, který vybral deset nejpoužívanějších učebnic USA v tzv. high school a výsledky byly velice znepokojující.⁴ Nebo Jonas Otterbeck ze Švédska, který se podobnou problematikou zabývá ve studii *What is reasonable to Demand? Islam in Swedish textbooks*. Průzkum ukázal že učebnice postrádají pochopení mocenských

¹ Viz <http://www.eduin.cz/beduin/jak-hodnotit-statni-maturity-bez-statistickych-dat-o-jednotlivych-ulohach/> [cit. 2018-06-19].

² SHANAÁH, Šádí. Ministerstvo školství a „islamizace českých dětí“. *Aktuálně.cz* [online]. 2015, 1 [cit. 2018-06-19]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blog/sadi-shanaah.php?itemid=25227>

³ Viz <http://www.eduin.cz/clanky/britske-listy-skandal-s-rasove-motivovanim-zatcenim-promenen-v-propagaci-vzdelavani/> [cit. 2018-06-19].

⁴ SEWALL, Gilbert T., ISLAM IN THE CLASSROOM WHAT THE TEXTBOOKS TELL US, 2008

praktik. To poté znemožňuje čtenáři pochopit, jaký je výklad islámu, nebo jak je rozšířený konkrétní výklad islámu.⁵

I Evropská unie samotná pomocí svých doporučení, která nejsou nijak závazná, pokouší se upravovat vztahy k islámu. Významný je například dokument Slova respektu⁶, který má sloužit novinářům píšícím o událostech spojených s islámem a jinými etnickými skupinami, aby ho nestigmatizovali. Dávají etickou žurnalistiku proti tzv. hate speech.

Mou hlavní výzkumnou otázkou je, s jakými tématy středoškolské učebnice spojují pojem islámu. Zmapuji témata, která se vyskytují v učebnicích a kriticky je z analyzuji. Budu se zabývat hlavně učebnicemi, které se využívají při studiu na všeobecných gymnáziích a byly vydány po roce 1989. Pomocí analýzy provedu výzkum problematických témat a kriticky je zhodnotím.

V práci se zamýšlím například nad otázkou násilí mezi muslimy a Evropou, nad tématem terorismu, které učebnice pojí hlavně s náboženským terorismem islámu. Důležitá je také otázka džihádu, v učebnicích dějepisu a ZSV a jeho jednoduché vysvětlení jako svatá válka. Velmi rezonujícím v učebnicích ZSV byly ženy a jejich postavení v islámské společnosti, které bylo prezentováno na základě zahalování a zákazu vstupu do mešit, což bylo v rámci ostatních náboženství bráno jako něco unikátního. Islám se objevuje i v rámci vysvětlování problémů globalizace. Posledním tématem, které bylo problematičké byly některé pohledy na islámskou kulturu v rámci regionálního zeměpisu.

V učebnicích tedy bývá islám spojený hlavně s násilnými činy a s utiskováním žen ve své práci se snažím ukázat, že některá vysvětlení v učebnicích jsou problematičká, dokonce si občas i protiřečí. Některé materiály, které měly objasnit celou atmosféru nebyly ověřitelné a opodstatněné.

⁵ OTTERBECK, Jonas. What is Reasonable to Demand? Islam in Swedish Textbooks. *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2005, **31**(4), 795-812 [cit. 2018-06-19]. DOI: 10.1080/13691830500110066. ISSN 1369-183X. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691830500110066>

⁶ Respect Words Project, ed. *Reporting on migration and minorities - Approach and Guidelines*. 2017. Seville, 2017. ISBN 978-84-679-6283-7.

1 Dosavadní výzkum

Na téma islámu ve studijních materiálech se konaly různé výzkumy. Ondřej Ipser, který se zabývá učebnicemi pro základní školy, hledá všeobecné informace o islámu. Ve svém článku se zabývá například otázkami: „*Poskytují učebnice studentům dostatečné množství informací o náboženství?*“ a „*Jsou informace v nich obsažené v odpovídající kvalitě?*“⁷ Autor prováděl průzkum ke dni 2. 10. 2003. V něm poukazuje na to, že v době, kdy se máme stát členy EU, je v učebnicích jen málo místa věnováno tématu globalizace a problémů s tím vznikajících.

Ipser po průzkumu čtrnácti učebnic schválených MŠMT ke dni 2. 10. 2003 shledává výsledek jako znepokojivý.⁸ Nachází spoustu faktických chyb hlavně v oblasti vysvětlování působení sekt, které bere jen jako modelový příklad. V oblasti *velkých světových náboženství* se chyby téměř nevyskytují. Nachází v učebnicích nepřesné či chybějící definice používaných pojmů, které taky dokazuje na pojmu sekt. Učebnice se buď pojmu vyhýbají nebo z nich jasně vychází spojení „*malá skupina=sekta=uzavřenost=nebezpečí=manipulace.*“⁹ Také poukazuje na přílišnou obecnost při popisu náboženských směrů, kterou většina učebnic zvládne v pár odstavcích. Kritizuje i příliš jednostranný pohled, kde tvrdí, že jsou veškerá náboženství vykládána z křesťanského hlediska¹⁰. Nakonec vytknul učebnicím nedostatečný prostor tématu náboženství. Ipser používal učebnice pro šestý až sedmý ročník základní školy.

Filip Polonský a Josef Novotný v článku *Islám a jeho reprezentace v českých a slovenských učebnicích* zkoumali 40 středoškolských učebnic. Učebnice byly používány k podpoře výuky dějepisu, zeměpisu a občanských věd. V této době nebyl zatím žádný podobný český výzkum na toto téma proveden, a proto využívali výzkumy zahraniční,

⁷ IPSEK, Ondřej, *Náboženství v učebnicích*, Dingir časopis o sektách, církvích a nových náboženských hnutích. Praha: Dingir, 2004. ISSN 1212-1371. str. 142

⁸Ibid. str. 142

⁹ Ibid. str. 142

¹⁰ Ibid. str. 143

hlavně z Francie a Anglie. Ty ukazovaly hlavně na problémy v učebnicích, které dělily společnost na „my a oni.“¹¹

Autoři v učebnicích hledali všechny zmínky o islámu, muslimech a islámském světě a poté se je snažili zhodnotit a podat přehled o rozsahu tématického zaměření pokrytí islámu a pokusili se o sledování faktické správnosti předávaných informací i o posouzení případné zkratkovitosti a jednostrannosti.¹²

Závěrem jejich práce je, že ačkoliv je téma islámu velmi citlivé a zatěžkáno mnoha předsudky, měly by být studentovi předány základní informace co nejobektivněji. To se českým a slovenským učebnicím nepodařilo zcela naplnit.¹³ Prozkoumané učebnice se v kvalitě i kvantitě informací velmi lišily. Upozorňují na nedostatek poznatků v učebnicích pro Společenské vědy, kde buď informace úplně chybí nebo jsou zkratkovité. Nejvíce informací nacházejí v učebnicích pro maturanty. Téma islámu najdeme nejvíce v geografii a dějepisu. V učebnicích pro dějepis se ale jen málokdy setkáme s informacemi o moderních dějinách. Zároveň konstatují, že výzkumy zahraničních autorů, které poukazují na příliš kladné hodnocení tématu,¹⁴ jsou i pro nás částečně relevantní. Rozdíl vidí v tom, že u nás to není záměrné zkreslování, ale jen nezařazení kontroverzních témat.¹⁵ Učebnice se ani nesnaží o vykreslení pozitivního obrazu islámu, spíše se hovoří o stínání šíjí a svaté válce. V úplném závěru konstatují, že téma islámu je v učebnicích velmi různorodé.¹⁶

Třetím výzkumem je výzkum Evy Čermákové a Daniela Topinky pod názvem *Obraz islámu a muslimů v učebnicích pro základní školy*. Ti se hlavně věnovali tomu, jak toto téma zprostředkovávají. Islámem nemysleli jen náboženství, ale i kulturní a sociální

¹¹ ČERNÝ, Karel, ed. *Nad Evropou půlměsíc*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. str. 232

¹² Ibid. str. 233

¹³ Ibid. str. 245-246

¹⁴ Ibid. str. 247

¹⁵ Ibid. str. 247

¹⁶ Ibid. str. 248

zkušenost.¹⁷ Zaměřili se na učebnice zeměpisu, dějepisu, občanské výchovy a příbuzných předmětů.

Autoři přiznávají, že pro učebnice tohoto typu je velmi složité se vyhnout stereotypizaci, či zjednodušujícímu přístupu k tématu. To platí ještě mnohem více pro učebnice základních škol, které musí obsáhnout velké množství témat. Autoři uvádějí, že zkoumané učebnice se s tématem islámu vyrovnaly poměrně úspěšně.¹⁸ Zeměpis byl nejkompexnější. Projevovala se zde velká snaha uvádět významná témata doby. Zeměpis je předmět, který se rychle mění a je ho těžké uchopit. Výklady byly zjednodušující, ale srozumitelné a poukazovaly na rozmanitost islámského světa.¹⁹ Učebnice dějepisu islám spojovaly hlavně s arabskými a tureckými výboji. Arabské výboje byly popsány i z kulturního hlediska a nebyly nutně negativně vyobrazeny, ale turecké výboje jsou popsány jen z vojenského hlediska a brány negativně. Učebnice se snažily hledat pozitiva i negativa arabské přítomnosti.²⁰ Učebnice občanské nauky popisovaly islám místy velmi rozporuplně. Kulturní a náboženské prvky splývaly místy v jedno. Kladou důraz na porozumění kulturním perspektivám, ale uvádějí i rozporuplné jevy, jako vraždy ze cti a prodávání nevěst.²¹ S Polonským a Novotným se shodují, že i učebnice pro základní školy se zabývají islámem spíše v zeměpisu a dějepisu.

¹⁷ TOPINKA, Daniel, ed. *Muslimové v Česku: etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-115-5. str. 202

¹⁸ Ibid. str 210

¹⁹ Ibid str 211

²⁰ Ibid. str 211

²¹ Ibid. str 211-212

2 Výběr učebnic

Jako hlavní zdroj informací budu používat učebnice dějepisu a geografie a učebnice pro předmět Základy společenských věd. Je to hlavně z důvodu výzkumů, které proběhly přede mnou a používaly učebnice z těchto okruhů²² a po prozkoumání rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Učebnice jsem si vybral po projití webových stránek středních škol a jejich učebních programů. Když jsem nemohl dohledat používané učebnice na veřejně přístupných stránkách škol, zaslal jsem email s dotazem. Gymnázia byla hlavně ze Středočeského kraje a Prahy. Vzorek škol se skládal z cca 50 všeobecných státních gymnázií. Učebnice, které se objevovaly nejčastěji, jsem použil ve své bakalářské práci. Jsou to tedy učebnice za:

Základy společenských věd:

- ADAMOVÁ, Lenka a Václav VENTURA. *Základy filosofie etiky: základy společenských věd*. Praha: Fortuna, 1995
- BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011.
- DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2008. Odmaturuj!.
- EMMERT, František. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2003. Odmaturuj!.
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Základy psychologie, sociologie: základy společenských věd : pro střední školy*. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2001. Základy společenských věd.

Za dějepis:

- ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001.

²² viz kapitola dosavadního výzkumu

- HLAVAČKA, Milan a Petr ČORNEJ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001.
- KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2002.
- SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis I. v kostce: [pravěk, starověk, středověk] : pro střední školy*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce.
- SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis II. v kostce: pro střední školy : [novověk, dějiny nové doby]*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce.

Za Geografií:

- BIČÍK, Ivan, Bohumír JANSKÝ, Richard ČAPEK, et al. *Příroda a lidé Země: učebnice zeměpisu pro střední školy*. 3., upravené vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2015.
- BIČÍK, Ivan. *Regionální zeměpis světadílů: učebnice zeměpisu pro střední školy*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2000.
- KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis I. v kostce: pro střední školy : [kartografie, fyzická geografie, socioekonomická geografie]*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce.
- KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis II. v kostce: pro střední školy : [regionální geografie]*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce.
- KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis v kostce*. Havlíčkův Brod: Fragment, c2002. V kostce (Fragment).
- KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis v kostce*. Havlíčkův Brod: Fragment, 1999. V kostce (Fragment).
- MATUŠKOVÁ, Alena. *Geografie 2: socioekonomická část : pro střední školy*. 2., přeprac. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2014.

Ještě, než se pustím do své práce hlouběji, chtěl bych rád popsat, s jakými předpoklady vstupuji do své práce. Podle Průchy v jeho Učebnici: *Teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty*²³, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky každý školní

²³ PRŮCHA JAN *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury.

system, který je spravován státem, má za úkol hlavně vychovat vzorného občana daného státu a je tedy ovlivněn zkušenostmi země a její politickou orientací.²⁴

Dle Jana Průchy, který je vysokoškolský pedagog a zakladatel České asociace pedagogického výzkumu: „*nesmíme brát učebnici jako hlavní edukační prostředek.*“²⁵ Podle Průchy: „*je učebnice začleněna nejméně do tří systémů jakožto edukační konstrukt, tj. jako výtvar zkonstruovaný pro specifické účely edukace.*“²⁶ Průcha tedy tvrdí, že učebnice mají sloužit jako pomůcka při výuce, podobně jako preparáty, nebo demonstrační pomůcky.²⁷

Funkce učebnice dále Průcha rozděluje na funkce pro žáky a funkce pro učitele. „*Žáci mají učebnice používat jen jako jeden z pramenů vzdělání, pomocí kterých si osvojují poznatky, postoje normy a podobně.*“²⁸ Učitelé mají využívat učebnice naopak jen jako pomůcku při výuce, či při přípravě na výuku jako jeden z možných pramenů, nebo pomocí ní hodnotit žáka. Pro učitele tedy není učebnice stoprocentně směrodatná a může, ale nemusí ji při výuce použít. Žák na druhou stranu využívá podle Průchy učebnici jako jeden z hlavních edukačních prostředků, ze kterých získává své vědomosti.²⁹

Sám Průcha tvrdí: „*Učebnice bývají silně závislé na ideologických a politických orientacích té které země.*“³⁰ Průcha to na téže stránce ukazuje na příkladech z učebnic dějepisu. Ty si rozdělil na dva typy podle toho, jak jsou ovlivněny státem. První jsou učebnice, které nejsou tak striktně orientovány na vlastní stát, ale velmi popisují i historii okolních států, které jsou pro ně silnými partnery. Druhá skupina, do které řadí například učebnice z USA, jsou silně nacionální a rozdělené na my a oni, kde oni jsou většinou nepřátelé daného období. Může to být Japonsko za druhé světové války, nebo Sovětský svaz za studené války. Naše učebnice dějepisu nejsou zaměřené tak na vlastní historii jako učebnice v USA, ale kladou velký zřetel například na dějiny sousedního Německa.

²⁴ *Ibid* str. 85

²⁵ *Ibid.* str. 13

²⁶ *Ibid.* str. 13

²⁷ *Ibid* str. 13

²⁸ *Ibid* str. 19

²⁹ *Ibid* str. 19

³⁰ *Ibid.* str. 85

Platí to hlavně o učebnicích, které chtějí obsáhnout větší množství informací, například učivo jednoho ročníku, a proto nemůžou být zaměřené specificky na dějiny Čech. V učebnicích tedy dochází i k prezentaci některých klišé a stereotypů, které jsou ovlivněny ideologií státu, jež v žácích zanechávají nežádoucí názory a postoje k dané zemi či dané skupině obyvatel. Ale i v našich učebnicích jsou podle Průchy zastoupeny „*prvky českého nacionalismu*.“³¹

Naopak nemůžeme úplně potvrdit přímé působení učebnic na žáka. Nedá se stoprocentně říci, že by žák z učebnic přebíral všechny názory. Může být ovlivněn i televizí, sociálními sítěmi nebo dalšími různými činiteli, kteří na něj působí, jak tvrdí Průcha.³²

Učebnice jsou tedy podle Průchy: „*prioritně vytvářeny pro žáky*“³³ Průcha představuje výzkum E. Hájkové z roku 1986³⁴, který nazvala *Učebnice jako komunikátor*. V tomto výzkumu jasně dokazuje, že učebnice žáci používají občas třeba jinak, než by učitelé potřebovali, ale používají je.³⁵ Učitelům mají sloužit jen jako materiál pro pomoc s plánováním a realizací výuky a nejsou nijak závazné.³⁶ Z těchto všech důvodů si myslím, že je dobré zkoumat islám v učebnicích, protože jsou používány.

³¹ Ibid. str. 85

³² Ibid. str. 93

³³ Ibid. str. 108

³⁴ Podobný výzkum proběhl v roce 2008 a je k vidění v knize KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN isbn978-80-7315-174-4.

³⁵ Ibid. str. 109

³⁶ Ibid. str. 111

3 Legislativní uchopení

Základní právo na svobodu vyznání je zakotveno již v Listině základních práv a svobod. Zde se píše, že „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“³⁷

Náš systém školství pamatuje i na výuku náboženství ve škole. Tu má zakotvenou v zákoně 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon), kde se tvrdí, že je povoleno vyučovat náboženství na školách registrované církve, nebo náboženské společnosti, kterým bylo toto právo uznáno. Má být jako nepovinný předmět s minimální účastí aspoň sedmi dětí.³⁸

Rozdíl mezi náboženskou výukou a výukou náboženství rozebírá ve své knize Horák. Rozdíl mezi nimi je v tom, že je výuka náboženství přístupná každému například právě ve školních lavicích, ale náboženská výuka je určena primárně věřícím lidem z dané církve.³⁹

3.1 Rámcový vzdělávací program

Předměty jsem si vybral podle rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia, dále jen RVP G. Rámcový vzdělávací program je kurikulární dokument na státní úrovni pro výuky dětí od 3 do 19 let. RVP má za úkol vymezit závazné rámce vzdělání. Z RVP potom vycházejí školní vzdělávací programy, které si vytváří škola sama, ale musí se držet zásad vymezených v RVP. Nynější RVP byl přijat v roce 2004 a naposledy byl upraven v roce

³⁷ Česká republika. Listina základních práv a svobod. In Sbírká zákonů, Česká republika. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23. Dostupný také z WWW: <<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>. ISSN 1211-1244. článek 3/1

³⁸ *Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. In: . Dostupné také z: <http://kpc.doo.cz/wp-content/uploads/2008/05/Vyuka-nabozenstvi-ve-skolach.pdf> § 15 l a 2

³⁹ HORÁK, Zboj. *Círky a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011.

2016. Na něj navazuje právě RVP G. To je určeno k tvorbě školních vzdělávacích programů pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupně víceletých gymnázií.

RVP vychází z tzv. Bílé knihy⁴⁰. Funkce toho dokumentu je spíš doporučení, v tomto případě pro školství, v rámci budoucí strategie vzdělávání. Představuje "systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu."⁴¹

Gymnázia by měla navazovat na všeobecné vzdělání základní školy, a dále ho rozvíjet. Studenta nesměřují pouze jedním směrem, ale připravují ho na veškeré možnosti budoucího dalšího studia. Zároveň se u žáka z gymnázia předpokládá, že bude pokračovat dále na další škole. Vzdělání je všeobecné, a proto by se učebnice a učební plány v některých předmětech měly zabírat i témata náboženství arabských zemí, islámem, nebo moderním islámským terorismem. V RVP G to se toto téma objevuje.

3.1.1 Geografie

Prvním předmětem v dokumentu RVP G, ve kterém se nachází zmínka o tom, že by se mohlo učit o tématu spojeným s islámem, je geografie. Je v dokumentu rozdělena do pěti menších okruhů. Prvním okruhem, kde by se následně mohlo vyučovat o islámu je „*Sociální prostředí*.“ Jedním z očekávaných výstupů v tomto okruhu je, že žák: „*lokalizuje na politické mapě světa hlavní aktuální geopolitické problémy a změny s přihlédnutím k historickému vývoji*“⁴². Není přesně specifikováno co se myslí pod pojmem slova aktuální geopolitické problémy, ale pokud bych se zaměřil na geopolitické problémy 21. století, je tu spousta spojitostí s islámem. Například události 1. září 2001, kdy skupina islámských teroristů skupiny Al-Kaida provedla atentát na WTC a Pentagon. Nebo nedávné události z roku 2010, kdy začalo tzv. Arabské jaro. Z těchto událostí se dá předpokládat, že by se mohlo nějaké téma ve spojitosti s islámem objevit i v učebnici.

⁴⁰ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN isbn80-211-0372-8.

⁴¹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha* [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. [cit. 2012-05-22]. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

⁴² *BALADA Jan, Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. str. 35

Mohlo by to být například „obyvatelstvo – základní geografické, demografické, etnické a hospodářské charakteristiky“ a „kulturní a politické prostředí – struktura obyvatelstva, státní zřízení, geopolitické procesy, hlavní světová ohniska napětí“⁴³ to jsou dvě z pěti odrážek v učivu, které se rozhodně týkají islámu nebo arabského světa. Islám má okolo 1,6 miliardy příznivců, kteří se k němu hlásí. Rozhodně to není zanedbatelná veličina velké části státu Asie a Afriky, kde by mohla objevit zmínka o náboženském členění dané země. Druhým okruhem, kde by se mohlo téma islám objevit je okruh „Regiony“, kde se od žáka očekává, že „lokalizuje na mapách makroregiony světa, vymezí jejich hranice, zhodnotí jejich přírodní, kulturní, politické a hospodářské vlastnosti a jednotlivé makroregiony vzájemně porovná.“⁴⁴ Arabský poloostrov či jiný převážně islámský region je jeden z velmi významných regionů, co se například těžby ropy týká a zabírá i velkou část země, a proto podle mě stojí za zmínku. Z důvodů těchto předpokládaných výstupů žáků, by se mělo něco z toho promítnout i do učebnic, a proto je geografie jeden z mých zkoumaných předmětů.

Co se týká předmětu geografie, je to předmět velmi proměnlivý. Různé moderní problémy, je velmi těžké zapsat do učebnic a většina tedy zůstává na učiteli, aby studentům přednesl a vysvětlil témata s tímto problémem spojená. Je naprosto pochopitelné, že v tomto předmětu se s islámem setkáme zřejmě jen v kapitole „Sociální prostředí“, kde se člověk má seznámit s fenomény, kde se je největší koncentrace muslimského obyvatelstva a případně problémy státu, které momentálně má, pokud mají nějaký mezinárodní přesah. Významné je spojení se znalostmi z dějepisu s historickým vývojem daného státu. A ač to v RVP G není přímo řečeno, často se zde setkáváme s různými náznaky na téma globalizace, která se dá najít i například později v dějepisu a jako leitmotiv se nachází i v průřezu geografie.

⁴³ Ibid. str. 35

⁴⁴ Ibid. Str. 36

3.1.2 Občanský a společenskovední základ

Druhým předmětem v dokumentu je *Občanský a společenskovední základ*, kde se nachází celkem šest okruhů. Okruh *Člověk ve společnosti* byl zajímavý z důvodů dvou očekávaných výstupů žáků. „*Respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin, na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky*“ , „*objasní podstatu některých sociálních problémů současnosti a popíše možné dopady sociálně-patologického chování na jedince a společnost*“⁴⁵, Jde třeba o jeden z projevů sociálně-patologického chování extrémismu, který je určitě dnes velmi spojován s islámem⁴⁶ a jedna z sociálních skupin v České republice jsou například muslimové, kteří jsou také velmi spojováni s různými předsudky o jejich násilné povaze, příkladem budiž publikace populární literatury *Bez dcerky neodejdu* od Betty Mahmoody⁴⁷, které zážitek jedince generalizují na celou společnost. Druhým okruhem, kde by se mohlo psát o islámu je *Občan ve státě*. Zde je jedním z očekávaných výstupů žáka: „*rozlišuje a porovnává historické i současné typy států (forem vlády)*“⁴⁸ Zde by se žák mohl setkat s pojmem islámského státu. Třetím okruhem jsou *Mezinárodní vztahy, Globální svět*, kde jedním z očekávaných výstupů žáka má být, že: „*posoudí projevy globalizace, uvede příklady globálních problémů současnosti, analyzuje jejich příčiny a domyslí jejich možné důsledky*“⁴⁹ Žák by měl tedy odejít s představou, jaké problémy přináší globalizace a měl by se setkat i s pojmem islám. Posledním okruhem je *Úvod do filozofie a religionistiky*. Očekává se, že žák: „*rozlišuje významné náboženské systémy, identifikuje projevy náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozezná projevy sektářského myšlení*“⁵⁰, předpokládá se tedy, že žák by měl odejít se základní představou o náboženských systémech světa. Z těchto důvodů by se měly v učebnicích pro Základy společenských věd objevit nějaké zmínky o islámu.

⁴⁵ *Ibid.* str. 40

⁴⁶ Kati Islámského státu rozřezali vězně řetězovou pilou. *Novinky.cz* [online]. 2016, 2. září 2016 [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/413556-kati-islamskeho-statu-rozrezali-vezne-retezovou-pilou.html>

⁴⁷ MAHMOODY, Betty. *Bez dcerky neodejdu*. 2. vyd. Praha: Ikar, 1993.

⁴⁸ BALADA Jan, *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. str. 40

⁴⁹ *Ibid.* 42

⁵⁰ *Ibid.* str. 42

Důležitá je otázka, která směřuje na poslední okruh úvodu do filozofie a religionistiky, co máme chápat pod pojmem významné náboženské systémy? Jelikož není nijak dále specifikováno, co se pod tímto pojmem může rozumět, není zde žádný výčet těchto systémů, můžeme si v podstatě vybrat směry, které chceme. Významné mohou být pro někoho, například judaismus, křesťanství a islám, ale druhý to může pojmout úplně z jiného konce a zabývat se například scientologií a podobně. Zde se tedy zřejmě počítá s pěti často opakovanými směry křesťanstvím, islámem, judaismem, hinduismem a buddhismem. Aspoň v učebnicích nic jiného nenajdeme.

3.1.3 Dějepis

Jako třetím vybraným předmětem, ve kterém budu zkoumat učebnice, je dějepis. Zde se nachází osm okruhů. Okruh *Středověk* předpokládá, že žák: „*vymezi specifika islámské oblasti.*“ Žák by tedy měl získat informace o počátku islámu a arabské říši, nebo mongolské a turecké expanzi.⁵¹ Dál se o islámu ani státech s ním spjatých nemluví, až opět v posledním okruhu *Moderní dějiny, Moderní doba II – Soudobé dějiny*. Zde by se žák měl dovědět o konfliktech na Blízkém východě, či by měl být schopen: „*objasní hlavní problémy specifické cesty vývoje významných postkoloniálních rozvojových zemí; objasní význam islámské, židovské a některé další neevropské kultury v moderním světě*“⁵² Z těchto důvodů jsem i dějepis zařadil mezi předměty, ve kterém budu zkoumat učebnice.

⁵¹ Ibid str. 44

⁵² Ibid.str. 46

4 Analýza učebnic

4.1 Násilí v islámu

Učebnice dějepisu velmi často zmiňují islám jen v rámci jeho konfliktů s Evropou. Jako první zajímavý problém, je citace z Koránu, kterou jsem našel v učebnici Čorneje a Čornejové.⁵³ Úryvek z Koránu je použit, jako doprovodný materiál ke kapitole Arabové a jejich náboženství. Úryvek není podle knihy nijak dohledatelný a autoři ho neodkazují ani do příslušné súry, a neuvádí ani překladatele. Úryvek zněl takto: „*Potkáte-li ty kdo nevěří dejte se do stínání šjí, dokud jich nepobijete! A zbylým upevněte pouta! Poté jich omilostněte, nebo propusťte za výkupné, dokud válka nesloží břemena svá. Tak číňte!*“⁵⁴ Po dohledání verše v Koránu jsem přišel na to, že to není plné znění verše a verš v učebnici oproti Koránu, který překládal Hrbek, vyzněl mnohem agresivněji. Verš pochází ze súry 47;4 a v Hrbkově překladu zní takto:

*„A když se střetnete s nevěřícími, udeřte je do šjí, a až jim způsobíte úplnou porážku, pevně je spoutejte! A potom je buď omilostněte, anebo je propusťte za výkupné, pokud válka neodloží své břímě. A tak budiž! Kdyby Bůh chtěl, pomohl by si sám proti nim, avšak nechce tak proto, aby vás jedny druhými podrobil zkoušce. A Bůh nedopustí, aby se ztratily skutky těch, kdož byli zabiti na cestě Boží.“*⁵⁵

Toto je jeden z možných překladů dané súry. Problém vidím v již zmiňované nedohledatelnosti daných textů. Zároveň má i daná učebnice velký problém v tom, že si například v jedné větě odporuje sama sobě. „*Jejich víra projevuje snášenlivost k jiným náboženstvím, ale od svých stoupců vyžaduje bezpodmínečnou oddanost a povinnost šířit islám – v případě potřeby i mečem.*“⁵⁶ Je velmi nelogické, aby víra, která projevuje snášenlivost vůči náboženstvím, mohla zároveň i hlásat, aby všichni, kdo nevěří, byli pobiti mečem. Jak sám poté v kapitole o džihádu píše, většina výkladů v tomto směru je

⁵³ ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001

⁵⁴Ibid str. 21

⁵⁵HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán*, Praha, Odeon, 1972, str. 167

⁵⁶ ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001 str 20

spíš za to, že se jedná pouze o obranu válkou, která reaguje na agresi nevěřících. Mezi další materiály, které dokreslují podobu výše zmiňované kapitoly v učebnici od Čorneje, také patří obrázek Muhammada, který táhne se svým vojskem na Mekku.

Dále v učebnici Čorneje, autor spojil kapitolu o vzniku arabského státu s kapitolou o Vikingských nájezdech.⁵⁷ Vikingy popisuje jako výbojné nájezdníky.⁵⁸ Arabské státy jsou zde spojeny jednou velkou expanzivní silou, která křesťanskou Evropu velmi ohrožovala. Mně tedy vyvstávalo jedno spojení, že Arabové jsou stejná hrozba pro Evropu jako byli Vikingové.

Dále navazuje i historicky celkem blízké období křížových výprav. Ty jsou popisovány z pohledu křesťanské Evropy. Zde učebnice Sochrové⁵⁹ omezila jen na výpravy proti muslimům, ale zbytek učebnic zdůrazňuje, že mimo náboženské důvody stály za výpravami i důvody mocenské a kořistnické. Z učebnic dějepisu velmi často vyplývá, že křížácká vojska byla opravdu velkým trnem v oku. To není úplně přesné. Muslimští panovníci v době první křížové výpravy byli nejednotní, a proto se křížákům povedlo tak jednoduše vyhrát. Pro muslimy v té době to bylo jen přechodné co rychle pomine a brzy po skončení křížových výprav na tuto záležitost zapomněli, nebo si ji dokonce připomínali jako velké vítězství.⁶⁰ Učebnice se nezmiňují o křížových výpravách proti nekřesťanským Evropanům.

4.2 Problematika žen v islámu

Tématem, které se objevovalo hlavně v učebnicích ZSV jsou ženy a jejich postavení v islámu. Učebnice upozorňují na špatné zacházení se ženami například upozorněním na zákaz vstupu do mešit, nebo upozorňování na zahalování žen například pomocí doprovodného obrazového materiálu. Je to tedy opravdu relevantní téma pro učebnice popisující islám, nebo je zahalená žena problém, který trápí jen naši společnost? Chce

⁵⁷ Ibid.str. 20

⁵⁸ Ibid. str. 23

⁵⁹ SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis I. v kostce: [pravěk, starověk, středověk] : pro střední školy*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce.

⁶⁰ MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. str. 39

dokázat, že islámská společnost nemá ženský element v žádné úctě a omezuje tedy ženy v jejich základních lidských právech?

Zahalení je jedním ze symbolů, se kterým se islám pojí. Význam slova symbol si Gottschalk a Greenberg interpretují jako „*objekt nebo obrázek, který reprezentuje něco více.*“⁶¹ Peter Gottschalk a Gabriel Greenberg se ve své knize *Islamofobie – Dělení z muslimů Nepřítele*⁶² zabývají zejména karikaturami v médiích USA, jak pojmají islám v USA. Zde právě nalézají symbol zahalování, jako něco, co si Američan okamžitě spojí s muslimkou. Američané, ale nevidí první muslimku, ale právě onen závoj, který si okamžitě spojí s islámem a jeho utlačováním.⁶³ To se dá vysledovat i v učebnicích, kde se při popisu islámu, vždy zmíní nerovné postavení žen. Příkladem budiž učebnice Radima Brázdy, kde je obrázek ženy v burce a zároveň i konstatování nerovnosti žen v islámské kultuře.⁶⁴ Učebnice, ale úplně opomíjí velkou rozmanitost. Jak vypadá muslimka v zemi, kde je striktní islám a nosí burku, není normativní pro všechny muslimky světa. Je zde spousta feministických hnutí, které šátek odmítají nosit úplně.

Hnutí, která odmítají šátek nosit úplně se řadí mezi sekulární feministická hnutí. Ty jsou velmi často striktně protiislámská a od 70 let 20. století se snaží brojit proti islamistickým vlivům, které se snaží termínu náboženský dát patriarchální podobu, jak píše ve svém článku *Islamic Feminism: What's In a Name?* Margoth Badranová.⁶⁵ Zde jedna z feministek Taslima Nasrim pronesla i to že:

„Ne, v žádném případě to možné není. Pokud jste muslimem, znamená to, že dodržíte Alláhovo slovo, které je zcela zaměřené proti ženám. Pokud jste feministka, znamená to, že podporujete práva žen a nemůžete být zbožný. Nerozumím tomu, jak ženy vůbec mohou být pobožné, protože náboženství je stvořeno pro muže a jejich vlastní potěšení.“⁶⁶

⁶¹ GOTTSCHALK, Peter, GREENBERG, Gabriel, *Islamophobia Making Muslims the Enemy*, Maryland, Rowman & Littlefield Inc., 2008 str. 45

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid str. 54

⁶⁴ BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011. str 50

⁶⁵ Badran, M.: „Islamic Feminism: What's In a Name?“, *AlAhran Weekly Online* [online], 2002, [cit. 17.6. 2018]

⁶⁶ NASRIN, T.: „Interview conducted by Irshad: Taslima Nasrin“, [online], 2002, [cit. 17.6. 2018] <https://www.irshadmanji.com/Interview-conducted-IrshadTaslima-Nasrin>

Feministická hnutí vidí v hidžábu nástroj protidemokratického útlaku, jak tvrdí Kropáček v knize *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*.⁶⁷ Feministky tvrdí, že šátek je předislámská tradice a odmítají ji. S tímto názorem se i velmi ztotožňuje na Západě velmi známá marocká socioložka Fatima Mernissi.⁶⁸

Zde je nutno i zmínit událost roku 2004 a ve Francii vydaný zákon, zakazující nošení náboženských atributů veřejně, a to od křesťanského kříže a židovskou jarmulku až po muslimský závoj. Právě v Kuvajtu byly obrovské protesty vedené kuvajtskými bojovnicemi za ženská práva, jejichž heslo bylo: „*V závoji je síla!*“

Když je pro nás závoj spojován s muslimkami a jejich útlakem, je to relevantní i pro muslimky v jejich muslimských zemích? Jsou to opravdu muži, kteří je nutí šátky nosit? Například v knize *Arabský svět – jiná planeta?*⁶⁹ od Emíre Khidayer, která působila dlouhodobě jako diplomatka v Egypte, Kuvajtu a Iráku, je napsáno, že muži jsou v tomto ohledu velmi benevolentní. Dokonce tvrdí, že muži se k tomuto problému staví tak benevolentně, že nevidí problém v tom, aby jejich žena chodila s odhalenou hlavou. To ženy jsou ty, které jsou velmi rády samy od sebe zahalené závojem. Autorka tvrdí, že je to pro ně pohodlné. Nikdo je nevidí, nikdo neví, s kým mluví. „*Nemusí bojovat za svůj názor a nemusí být přesvědčivé.*“⁷⁰

O zahalování se také vedou velké debaty ohledně toho, jestli je to skutečně náboženský symbol, nebo jestli vychází z dlouhé kulturní linie zděděné po předislámských předcích. Například Klímová-Pulmerová v knize *Mužům vstup zakázán*⁷¹ tvrdí, že jedním z důvodů, proč chodí muslimky zakryté je už tisíciletý zvyk vycházející z praktického hlediska, a to ochrany před sluncem a vysokými teplotami, které na Blízkém východě panují. Původně měly tuto výsadu, jak tvrdí Klímová, jen vysoce postavené ženy, které tím ukazovaly svou nadřazenost, či počestnost. Později právě s příchodem islámu byla

⁶⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002

⁶⁸ Ibid. str. 123

⁶⁹ KHIDAYER, Emíre. *Arabský svět - jiná planeta?*. Praha: Mladá fronta, 2011

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, Květa. *Mužům vstup zakázán*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005

tato výsada dána i chudým ženám. Tím se tedy ze zahalování stalo něco nejen povoleného, ale i doporučovaného a v některých zemích i nakázaného.⁷²

Brázdova učebnice velmi dobře poukazuje, že zahalování se může měnit v závislostech na dané zemi.⁷³ Zahalování má vsutku mnoho podob. Liší se v barvě, nejčastější je tedy černá, v Saudské Arábii také zároveň jediná možná, ale v Alžírsku je například bílá, na což nás upozorňuje Kropáček v knize *Islámský fundamentalismus*.⁷⁴ Dále se může dělit i podle toho, co šátky mají zakrývat. Vévodícím pojmem je Hidžáb. Ten zakrývá zejména vlasy a šíji, ale obličej nechává volný. Šátek, který navíc zakrývá i spodní část obličej se nazývá niqáb. Čádor je třetím možným způsobem a ženám zakryje celé tělo včetně hlavy, ale obličej nechá volný. Čtvrtou možnou a nejkonzervativnější formou je burka, která zakryje kompletně celé tělo a přes oči má sítku. Toto například popisuje Kropáček v knize *Knotkové-Čapkové Obrazy ženy v náboženských kulturách*.⁷⁵

Co se týče Koránu, tak ten o zahalování žen neříká nic přímo. Kropáček v knize *Knotkové-Čapkové* tvrdí, že žádnou z těchto výše jmenovaných metod Korán ženám nepřikazuje. Doporučení týkající se oblékání dává oběma pohlavím. Doporučuje jim, aby se strojili decentně, nevyzývavě, nevystavovali se na obdiv, vyvarovali se pohledů a možnosti se stát předmětem pomluv.⁷⁶ To potvrzuje i Klímová-Pumerová, která tvrdí že islám i korán kladou důraz na zahalování okrasných částí ženského těla. To se má týkat křivek ňader, boků, hýždí pasu a rozkroku. To samé platí i pro muže.⁷⁷

Z událostí, které popisuje Khidayer, může vyjít, že ženy si tedy nenasazují šátek z důvodu donucení od mužů, což samozřejmě není vyloučeno, ale ve většině případů je to dobrovolná vůle žen, které se tímto „*zneviditelní*.“ Takto o tom hovoří například právě Khidayerová ve své knize.⁷⁸ Druhou autorkou, která o tom mluví podobně, je i Al Oukla

⁷² Ibid str 28-29

⁷³ BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011. str 50

⁷⁴ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996 str 88

⁷⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. str. 132

⁷⁶ Ibid str 132

⁷⁷ KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, Květa. *Mužům vstup zakázán*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005 str 40-41

⁷⁸ KHIDAYER, Emíre. *Arabský svět - jiná planeta?*. Praha: Mladá fronta, 2011

v knize od Frouzové *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*.⁷⁹ Závoj má podle Al Oukly dávat ženě možnost být posuzována jako lidská bytost ne jako sexuální objekt. Je to sice povinnost před bohem, ale zároveň by si k tomu měla žena dospět sama a v rámci vlastního přesvědčení. Některé muslimky si nemyslí, že je závoj nutný, a proto ho nenesí. Al Oukla poukazuje také na fakt, že západní feministky se už několik desetiletí snaží o to, aby nebyly muži hodnoceny na základě svého vzezření, ale podle schopností. To muslimkám umožnil jeden pruh látky.⁸⁰ Leila Ahmed ve svém článku *Reinventing the veil*⁸¹ popisuje své překvapení šátkem nad vracejícím se do ženských komunit i v západním světě a snaží se zjistit proč. Po rozhovorech s ženami se nabourají veškeré její předpoklady, protože každá z dotazovaných žen má svůj vlastní důvod k nošení šátku.⁸²

Podle Gottschalka šátek symbolizuje v naší západní společnosti: „*Islám a jeho implikované utlačování*.“⁸³ A to se objevuje i v učebnicích, ne v podobě textu, ale spíše v podobě obrázku ženy v burce. Text, který obrázek doprovází, se často pojí k zákazu chůze do mešit. Obrázek můžeme najít třeba v Brázdově učebnici.⁸⁴

Totéž platí i o zákazu žen chodit do mešit. V učebnicích *Odmaturuj!* od Emmerta⁸⁵ i Dvořáka⁸⁶ se toto konstatování objevuje a není nijak doplněno dále. Ženy mají ve většině mešit vyhrazenou svou místnost. I tak by se dalo dále debatovat nad tím, jestliže i když tedy ženy mají vlastní místnost v mešitě určenou k modlitbě to není jen jeden z dalších důkazů méněcennosti ženy v islámské kultuře? Zde se dá říci, že to není ojedinělý fenomén, protože v křesťanské církvi, a obzvláště v pravoslavné části křesťanů, je praktikování dělení žen od mužů totožné s muslimskou praxí. Například ostrov Athos je

⁷⁹ FROUZOVÁ, Magdaléna. *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005.

⁸⁰ Ibid. str 89

⁸¹ AHMED, Leila. Reinventing the veil. *The Financial Times Limited* [online]. 2011, 26. května 2011, 2011, 1 [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/efc25b9c-81ba-11e0-8a54-00144feabdc0>

⁸² Ibid.

⁸³ GOTTSCHALK, Peter, GREENBERG, Gabriel, *Islamophobia Making Muslims the Enemy*, Maryland, Rowman & Littlefield Inc., 2008 str. 54

⁸⁴ BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011. str 50

⁸⁵ EMMERT, František. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2003. Odmaturuj! str 220

⁸⁶ DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2008. Odmaturuj!. str. 250

velmi známý tím, že už má tisíciletou tradici zákazu vstupu ženám na ostrov. Je to z důvodu legendy o Panně Marii, která měla údajně vystoupit na horu Athos a zakázat zde vstup všem ženám. Tradice je stále dodržována a za porušení je dokonce udílen čtyřletý trest odnětí svobody. Na území ostrova Athos se nachází okolo 20 monastýrů, a spousta dalších poustevn. Stejná praxe prochází i židovskou kulturou a modlitbou v synagogách. Učebnice už tento typ informací, které by zahrnuly podobné, či místy větší separaci žen, vůbec neuvádí.

4.3 Terorismus

Téma terorismu se objevovalo v učebnicích dějepisu v kapitolách o moderní historii, v geografii v kapitolách o problémech globalizace a v ZSV v kapitole o sociologii u popisu o sociopatologickém chování a zároveň i kapitolách, které se zaměřovaly na popis islámu. Všechny zmínky o terorismu byly v drtivé většině spojeny právě s globalizací a islámem a brány jako největší problém globalizace. „Na projevech nespokojenosti s globalizací se snaží parazitovat mezinárodní terorismus. (11. září 2001)“⁸⁷ „problém světového terorismu (zvl. po 11. září 2001).“⁸⁸ nebo z geografie konstatování stejného jako v dějepisech předtím.⁸⁹ Zmínky byli takto velmi stručné a nejsou v učebnicích popsány nijak konkrétněji.

V učebnicích je terorismus hlavně spojováno s datem 11. září 2001. a tím spojuje terorismus hlavně s útoky z muslimských řad. O teroristických útocích, nebo popisu daných teroristických skupin učebnice také moc informací nedávají. Jen v jedné z učebnic jsem našel spojení terorismu s Irskou organizací IRA.⁹⁰ Zde je popsán daný konflikt nejednoznačně. Nejdříve učebnice vymezí konflikt na základě protestantských a katolických třenic v Irsku a zakončí konflikt tím, že problémy byly čistě nacionální. Na závěr tedy z popisu vyplývá, že šlo o konflikt nacionální a ne náboženský. Ostatní

⁸⁷ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2002. str. 188

⁸⁸ SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis II. v kostce: pro střední školy : [novověk, dějiny nové doby]*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce. str. 177

⁸⁹ MATUŠKOVÁ, Alena. *Geografie 2: socioekonomická část : pro střední školy*. 2., přeprac. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2014. str. 62

⁹⁰ SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis II. v kostce: pro střední školy : [novověk, dějiny nové doby]*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce 174

učebnice dějepisu úplně opomíjejí třeba právě evropskou problematiku teroristických organizací Irské republikové armády, která je zmíněna aspoň v jedné z učebnic. Úplně opomíjí španělskou organizaci Euskadi Ta Askatasuna (ETA), která se z Baskicka snaží pomocí násilí a teroristických útoků udělat samostatný stát.

Toto jsou jen jedny z mnoha teroristických organizací světa, které se nehlásí k islámu, a dokonce přišly mnohem dříve než islámský terorismus. Učebnice z tohoto nedostatku informací mohou prakticky z islámského světa udělat monopol pro terorismus a opět jen utvrzuje pohled na islám jako na agresivní náboženství. Přitom můžeme najít spoustu teroristických organizací i v křesťanských, hinduistických a židovských směrech.

Z učebnic se tedy může zdát, že terorismus nastoupil až s 11. zářím 2001 po útoku na budovu World Trade Center. Přitom pokusy o klasifikaci terorismu a jeho definování pochází už z roku 1964 od Thomase P. Thorntona. Thornton v knize *Communism and Revolution: The Strategic Uses of Political Violence*⁹¹, popisuje terorismus jako vynucený nebo agitační. Thornton se hlavně zaměřuje na teror v rámci jednoho státu, jako prostředku k dosažení politických cílů. Lepší rozřazení teroristických skupin nám dává kniha *Světový terorismus: encyklopedie*, která vyšla v roce 2001.⁹² Ta nám dává čtyři různé typy terorismu s ohledem na ideologii.

První je nacionalistický terorismus. Zde kniha zařazuje již zmiňované skupiny IRA a ETA. Tyto skupiny se snaží o separaci od větších územních celků a bojují za vznik samostatného územního celku. Druhým typem jsou revoluční teroristé. Ty encyklopedie zařazuje hlavně mezi politicky levicově orientované skupiny, například různé marxistické proudy. To ale nemusí být podmínkou, protože mohou být i pravicově orientované skupiny, kam encyklopedie zařazuje nacistickou stranu v Německu během 30.let. Tyto skupiny se snaží o naprostou destrukci stávajícího politického systému země. Poté mají nahradit tento systém vlastním. Třetím typem je extremismus krajní pravice. Zde nám

⁹¹ BLACK, Cyril E. a Thomas Perry THORNTON. *Communism and revolution: the strategic uses of political violence*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1964.

⁹² Z ANGLICKÉHO ORIGINÁLU PŘELOŽILI PETR TŮMA A ZDENĚK HURNÍK. *Encyklopedie Světový terorismus: od starověku až po útok na USA*. Praha: Svojtka & Co, 2001

dává encyklopedie příklad na ideologii Třetí říše, protože ideologie této skupiny obzvláště závisí na přesvědčení, jedna skupina lidí je nadřazená ostatním. Poslední je náboženský terorismus. Zde encyklopedie říká, že terorismus a náboženství jdou spolu dlouho ruku v ruce. A protože v posledních letech je náboženství opět na vzestupu, rozšiřuje se i počet teroristických organizací. Encyklopedie přichází i se srovnáním mezi lety 1968 a 2001. Tvrdí, že nárůst teroristických organizací s tímto charakterem se zvětšil z jedné z jedenácti a čtvrtinu všech organizací. Tento typ se velmi často mísí i s typy ostatními. Rozdíl je v tom, že tito teroristé vidí cíl snažení v násilí samotném, ne ve změně společnosti. Proto jsou mnohem nebezpečnější než ostatní.

Mnoho teroristických skupin fungovalo již před 11. zářím, ale islámský terorismus začal právě tímto mezníkem. Zde je nutno podotknout, že podle výzkumu od Global Research v USA 90 % útoků není nijak s islámem spojováno.⁹³ Podle Müllera jsou v EU dokonce s náboženstvím spojena jen 2 % útoků.⁹⁴ To tedy islám nedělá primárním zdrojem teroristických útoků.

Proto se mi zdá, že spojování pojmu terorismus jen s datem 11. září a tím potažmo jen s islámem, je zavádějící, protože teroristické organizace tu byly mnohem dříve, počínaje například postavou Guy Fawkes. Ten se stal jakousi ikonou spiknutí střelného prachu, které neúspěšně proběhlo roku 1605 v Anglii. Šlo o spiknutí katolických šlechticů proti anglickému králi Jakubovi I, který byl protestant. Guy Fawkes měl na starosti výbušninu, které mělo vyhodit sněmovnu lordů i s králem do povětří. Důvodem bylo rozčarování katolíků nad malou tolerancí katolicismu králem Jakubem I. Dá se tedy říci, že šlo o náboženské teroristy. Pokud bychom hledali hlouběji v minulosti daly by se metody

⁹³ Non-Muslims Carried Out More than 90% of All Terrorist Attacks in America. *Global Research* [online]. 2013, , 1 [cit. 2018-06-06]. Dostupné z: <https://www.globalresearch.ca/non-muslims-carried-out-more-than-90-of-all-terrorist-attacks-in-america/5333619>

⁹⁴ MÜLLER, Martin. Europol: Jen 2 procenta teroristických útoků v Evropě mají náboženskou motivaci. Zdroj: https://www.lidovky.cz/europol-jen-2-teroristicky-ch-cinu-v-evrope-maji-nabozenskou-motivaci-1jx-/zpravy-svet.aspx?c=A150118_131940_ln_zahranici_mmu. *Lidové Noviny* [online]. 2015, , 1 [cit. 2018-06-06]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/europol-jen-2-teroristicky-ch-cinu-v-evrope-maji-nabozenskou-motivaci-1jx-/zpravy-svet.aspx?c=A150118_131940_ln_zahranici_mmu

teroristického boje najít i knize Umění války od Lao'c, jak například tvrdí Foltina s Řehákem.⁹⁵

O spiknutí střelného prachu učebnice nic neříkají. Spojují tedy terorismus hlavně s 11. září potažmo s islámským terorismem, který za útoky v tento den stál. Ostatní teroristické organizace učebnice nezmiňují vůbec a dávají tedy velmi jednostranný pohled na takto různorodý a velmi historicky dlouho trvající fenomén.

4.4 Džihád

Téma džihádu se prolínalo učebnicemi Dějepisu a Základů společenských věd. Sochrová popisuje džihád, jen jako: „*Svatou válku a právo šířit novou víru mečem proti nevěřícím.*“⁹⁶ Podobné vysvětlení využívá i Čornej ve své učebnici: „*Bezpodmínečná oddanost a povinnost šířit islám – v případě potřeby i mečem*“⁹⁷ Jednoznačně pracují s tím, že džihád má jen jeden význam a to šíření islámu pomocí meče.

Naproti tomu Brázda ve své učebnici popisuje význam džihádu mnohem více. Džihád není pro Brázdu agresivní válka za účelem rozšíření islámu, ale má sloužit spíše na upevnění pozic islámu. Pokud se jedná o šíření islámu, měl by být veden buď jazykem, kterým se myslí nenásilná misijní činnost. Dále se džihád má zaměřovat na daného jednotlivce, pro kterého to znamená, že má pracovat na vlastní zbožnosti. Také zmiňuje džihád rukou, který vysvětluje jako konání charitativní činnosti. Až jako poslední možnost je již zmiňovaný džihád mečem jako obrana nebo šíření islámu.⁹⁸

Kropáček píše že džihád, který je nesprávně překládán jako „*svatá válka*“, má kořen stejný jako slovo idžtihád, a proto by spíše mělo být překládáno jako „*vynaložení úsilí*“.⁹⁹

⁹⁵ FOLTIN, Pavel a David ŘEHÁK. 2005. Důvody realizace a formy terorismu, Obrana a strategie. Brno, 5(1). ISSN 1214-6463.

⁹⁶ SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis I. v kostce: [pravěk, starověk, středověk] : pro střední školy*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce. str. 94

⁹⁷ ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001str. 20

⁹⁸ BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011.str. 50

⁹⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993 str. 114

I v samotném islámu je to pojem velmi vágní a často zneužívaný právě extrémistickými skupinami islámských teroristů a následně médii. Islámští exegeti samotní mají s vyložením pojmu mnoho problémů, a i Korán nebo sunna je v této otázce velmi nejednotný. Na jednu stranu Korán hlásá: „*nebudíž žádného donucování v náboženství.*“¹⁰⁰ Ale na druhou stranu Korán boj ospravedlňuje: „*A bojujte proti nim, dokud nebude konec svádění od víry a dokud nebude všechno náboženství patřit Bohu. Jestliže však přestanou, pak skončete nepřátelství, ale ne proti nespravedlivým*“¹⁰¹

Zde je však Korán nutné chápat v širším kontextu. Súře 2:193 předchází varování, že muslimové mohou bojovat, ale jen pokud nevěřící boj začnou, tedy se jedná o obranu vlastního života a víry. Korán je tedy nutno chápat v širším kontextu a nezjednodušovat ho, či nevytrhávat z kontextu jednotlivé súry. Na to nás opět upozorňuje Kropáček.¹⁰²

Jak píše Mendel ve své knize, tak samotný Muhammad džihád rozlišoval na malý a velký. Za velký džihád považoval Muhammad souboj hlavně sám v sobě. Souboj s přemáháním vlastních vášní a boj s vlastním pokušením, kterému je každý věřící neustále podroben. Za malý džihád považoval šíření islámu, a to i mečem. Mečem se myslí jen obrana proti vnějšímu nepříteli. Islámské právní školy sice berou džihád, jako základní povinnost muslima, ale většina odmítla dát ho na rovinu s pěti pilíři víry. Také rozlišují čtyři roviny džihádu, a to džihád srdcem, který je zaměřen na prohlubování zbožnosti, džihád jazykem, kterým se myslí misijní činnost islámu, džihád rukou, což má být charitativní činnost a poslední je džihád mečem.¹⁰³

Zde tedy vidím velký problém v jednoduchém a zavádějícím popisu významu slova džihád, které používají učebnice islámu. Opět to může vést k rozšíření špatných informací k žákovi, který vznikl ze špatného vysvětlení, či použití slova džihád.

¹⁰⁰ HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán*, Praha, Odeon, 1972, str 21 (2:256)

¹⁰¹ Ibid., str 18 (2:193)

¹⁰² KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993 str. 115

¹⁰³ MENDEL, Miloš. *Džihád: islámské koncepce šíření víry*. Vyd. 2., rozš. V Brně: Atlantis, 2010.

Na druhou stranu Brázdova učebnice se velmi dobře držela výzkumů, které jsem zmiňoval výše a na malém místě popsal cca v šedesáti slovech celou problematiku slova džihád, včetně upozornění jeho špatné používání a překlad.

Zbytek učebnic se spíše držel například Spencerova výkladu slova džihád. Spencer je považován za velkou osobu anti-džihádismu v USA, a je také samozvaným expertem na radikální islám. Ten v knize *Islam Unveiled* tvrdí, že slovo džihád je něco, co posiluje kolektivní a individuální muslimskou zbožnost. Islámské právo má předpokládat šíření islámu, a to velmi aktivní cestou, které není zapovězeno ani násilí. Konečný cíl džihádu je podle Spencera v islamizaci celého světa.¹⁰⁴

4.5 Islám na mapě

V Geografii se podobně jako v dějepisu nachází islám ve dvou různých variantách, a to v regionální geografii, kdy se s islámem setkávají při popisu dané země, když se tam nachází muslimská víra, nebo už ve zmiňovaných problémech globalizace. V rámci obrovského obsahu regionálního zeměpisu, který zabíral většinou celou jednu knihu, je popis problémů globalizace v jedné kapitole, v ní je zmíněn mezinárodní terorismus a případně migrační vlna. Více zastoupen islám v regionálním zeměpisu. Zde se učebnice nijak zvláště nad popisem islámu nezastavují spíše jen dávají žákům počty muslimů v dané zemi.

Oba Zeměpisy II v kostce od Kašparovského dávaly po přečtení velmi dobrý obraz náboženské mapy světa, kde upozorňovaly, že i přes historické středisko islámu na Arabském poloostrově je největší počet přívrženců v Indonésii.¹⁰⁵ Při popisu státu Izrael se pustil i do popisu historických událostí okolo válek Arabů s Izraelským státem. Izrael byl jedinou zemí v jihozápadní Asii, kterou učebnice popsaly a zbytek zemí v této sféře úplně vypustily a přesunuly se rovnou na další oblast Asie, kde většinou popisovaly dvě a více zemí. Je tedy trochu zarážející, že úplně vynechaly 15 států a vybraly si zrovna

¹⁰⁴ SPENCER, Robert. *Islám bez závoje: [zneklidňující otázky o světově nejrychleji rostoucím náboženství]*. Praha: Triton, 2006.

¹⁰⁵ Viz Zeměpis II 2003 Kašparovský str 71; Zeměpis II Kašparovský, 2016 str. 83

Izrael i přesto, že jsou tam země i větší do rozlohy, nebo mnohem silnější ekonomicky, a mně proto není úplně jasný důvod výběru právě jen Izraele.

Třetí učebnice od Bičíka, zabývající s regionálním zeměpisem, se jako první zkoumá Bangladéš a Pákistán, které popisuje jako muslimské bratry, kteří se odtrhnuli od Indie.¹⁰⁶ Poté přechází na jihozápadní Asii, kterou nazývá *Pevnost islámu*.¹⁰⁷ Zde zase věnuje pozornost právě jen muslimským státům a o Izraeli nepadne ani slovo. Popisuje spíše dějepisná témata, a to boje Iráku s Kuvajtem. Jako příčinu války nachází v ropě, o kterou se vedly spory. Poslední zmínkou v této učebnici je v kapitole *Islámská Afrika*. V severní Africe nachází Bičík největší koncentraci islámského fundamentalismu a terorismu, které hlavně připisuje Libyi a Alžírsku.¹⁰⁸ V tom se shoduje i s ostatními učebnicemi, které také vidí Alžírsko a Libyi, jako líheň muslimských fundamentalistů a teroristů.

Co ještě dělají učebnice je, že staví Arabský poloostrov jako velkou baštu islámu. Z historického hlediska s tím rozhodně není problém. Islám zde vzniká, má zde i spoustu poutních míst, jako například Mekku, kam musí každý muslim vykonat pout' v rámci splnění jednoho z pěti pilířů islámu. V počtu věřících už to není úplně pravda. Na území arabského poloostrova se podle odhadů z roku 2011 nachází přibližně 63,7 miliónů obyvatel.¹⁰⁹ Indonésie naproti tomu má k roku 2006 odhadovaných okolo 222 miliónů obyvatel a z toho 86 % jsou muslimové.¹¹⁰ Tudíž se prostým výpočtem dostaneme k číslu okolo 190 miliónů muslimů, což je prakticky 3krát více v jednom státě než na celém území arabského poloostrova.

¹⁰⁶ BIČÍK, Ivan. *Regionální zeměpis světadílů: učebnice zeměpisu pro střední školy*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2000.str 86

¹⁰⁷ Ibid str. 88

¹⁰⁸ Ibid str. 98

¹⁰⁹ *Central Intelligence Agency* [online]. CIA World Fact Book [cit. 2018-06-20].

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_mde.html

¹¹⁰ Indonesian Central Statistics Bureau: Tingkat Kemiskinan di Indonesia Tahun 2005–2006, tisková zpráva, [cit. 2018-06-20]. <https://www.bps.go.id/releases/files/kemiskinan-01sep06.pdf>

4.6 Problémy globalizace

Druhou zmiňovanou oblastí, o které jsem se zmínil v kapitole o terorismu, jsou problémy globalizace. Mimo terorismu je zde druhý problém spojený s islámem, a to migrační krize z Afriky, ze které učebnice obviňuje blíže nespecifikované *Země Severu*.¹¹¹ Ty mají levně přečerpávat suroviny z chudších částí planety, a tím způsobovat velké ekonomické rozdíly mezi státy ze severu a jihu. Zároveň také učebnice formou novinového článku upozorňuje na konflikt v Sýrii, který vypukl v roce 2011. Ze Sýrie v té době uteklo již dva miliony Syřanů. Tím dává učebnice možnost debaty, která patří k jedné z funkcí učebnic, o které hovoří Průcha.¹¹²

Bičík ve své učebnici rozebírá Afghánistán, jako jeden z velkých vývozců islámského fundamentalismu. Totéž tvrdí i spouště Afrických států, o kterých tvrdí, že to jsou regionální konflikty nedůstojné ideálů dnešního světa.¹¹³ Velmi by mě zajímaly již dále nezmiňené ideály dnešního světa.

Velmi tvrdé hodnocení Bičík pronáší i na adresu afrických přistěhovalců. „*V současnosti se frustrace afrických přistěhovalců do Evropy projevila atentáty v zemích západní Evropy a ochotou se zapojit do armády islámského státu.*“ To se může zdát také velmi nepřesné. Autor zde zmiňuje organizaci islámský stát, která v době vydání učebnice (2015) byla sice ne úplně nová teroristická organizace, ale rozhodně začala být teprve na začátku všech svých zločinů, které spáchá. I přesto například v útoku, ke kterému se IS přihlásilo, na redakci Charlie Hebdo útočili tři známí pachatelé, a z toho dva byli jasnými občany Francie.¹¹⁴ Dřívější atentát z roku 2014, který byl proveden v Bruselu v židovském muzeu.¹¹⁵ Zde za útokem stál Medhi Nemmouche, rodilý Francouz

¹¹¹ MATUŠKOVÁ, Alena. *Geografie 2: socioekonomická část : pro střední školy. 2.*, přeprac. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2014.

¹¹² PRŮCHA JAN *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky.* Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. Str. 19

¹¹³ BIČÍK, Ivan, Bohumír JANSKÝ, Richard ČAPEK, et al. *Příroda a lidé Země: učebnice zeměpisu pro střední školy. 3.*, upravené vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2015.

¹¹⁴ Francie v tichosti pohřbívá atentátníky. *Novinky.cz* [online]. 2015-01-17 [cit. 2018-06-

20]. <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/359040-francie-v-tichosti-pohrbiva-atentatniky.html>

¹¹⁵ V centru Bruselu se střídalo, u židovského muzea zemřeli čtyři lidé. *iDNES.cz* [online]. 2014-05-24

[cit. 2018-06-20] https://zpravy.idnes.cz/strelba-v-centru-bruselu-0xb-/zahranicni.aspx?c=A140524_171637_zahranicni_mlb

s arabskými předky. Posledním příkladem je událost z roku 2012, kterým se říká útoky v Montauban a Toulouse. Zde stál za útoky na francouzské výsadkáře muž jménem Mohammed Merah a opět to byl rodilý Francouz, potomek Alžířanů.¹¹⁶

Z toho tedy vyplývá, že útočníci nejsou rozhodně frustrovaní přistěhovalci. Zde nebudu řešit motivaci mladých muslimů, kteří se rozhodli bojovat za radikální islám, ale je velmi nepřesné používat takovéto poučky, které nemají tak úplně pravdu.

¹¹⁶ Francie horečně hledá vraha dětí a výsadkářů, podezřelý voják jím není. Novinky.cz [online]. 2012-03-20. [cit. 2018-06-20]. <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/262420-francie-horecnate-hleda-vraha-deti-a-vysadkaru-podezrely-vojak-jim-neni.html>

5 Závěr

Problematická témata spojená s islámem se velmi často pojí s údajně násilnou povahou celého Islámu. Učebnice se s těmito tématy dost často nevypořádaly zrovna dobře a dávají studentům zavádějící informace. Téma, které je v učebnicích už tak velmi sporadicky obsaženo, je tedy ještě velmi často poznamenáno různým špatným vysvětlením pojmů, viz kapitola džihádu.

Druhou chybou učebnic při vysvětlování témat spojeným s islámem je zobecňování pojmu jen na jedno téma, i přestože je to mnohem složitější, než učebnice tvrdí. Toto můžeme najít v kapitole o terorismu, který byl učebnicemi vzat jen v objektivu náboženského terorismu a ostatní historické, nebo politické zaměření teroristických skupin. Pojem terorismu vzali prakticky jednotně vždy s náboženským podtextem a ostatní teroristické skupiny nezmínili vůbec.

Asi nejhoršími učebnicemi, co se týká zachycení tématu islám, se tedy po analýze zdají učebnice dějepisu od Čorneje¹¹⁷ a učebnice zeměpisu od Bičíka.¹¹⁸ Čornej měl ve svém dějepisu velmi problematickou citaci koránu, která nebyla nijak odkázána. Bičíkova učebnice byla při pohledu na každé téma spojené s islámem velmi skeptická a její pohled byl často předurčen jakýmsi pojitkem, že pokud je tento stát muslimský, odmítá demokratické hodnoty a jsou s ním problémy.

Velké problémy jsem měl při analýze v kapitole o terorismu. Učebnice se o něm zmiňovaly jen velmi sporadicky a pouze odkazovaly, že je to velký problém a jediné co k němu dodaly bylo datum 11. září. 2001. Proto jsem tuto kapitolu pojmul s tím, že učebnice odkazují na velký zlom ve spojení s útoky na WTC a Pentagon skupinou Al-Kaida, a proto jako velký zlom pro rozmach náboženského terorismu.

¹¹⁷ ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001

¹¹⁸ BIČÍK, Ivan, Bohumír JANSKÝ, Richard ČAPEK, et al. *Příroda a lidé Země: učebnice zeměpisu pro střední školy*. 3., upravené vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti,

Mezi učebnicemi jsem našel i velmi dobrou učebnici, která téma islámu zachytila velmi zajímavě, a tou je učebnice od Brázdy.¹¹⁹ Učivo spadající do předmětu ZSV, bylo velmi pěkně zpracováno, a i velmi obsáhle. Až na pár připomínek se s různými složitými tématy velmi dobře vyrovnal. Například pojem džihádu měl jako jediný vysvětlen jinak než jen pod pojmem svatá válka. Dával velmi dobrý přehled o celém náboženského systému, a to poměrně nezaujatým způsobem.

Pokud se týká obecných informací ohledně náboženského systému v islámu, nebo jeho historických událostí, v žádné z učebnic nebyl výrazný problém, to učebnice podle mě zvládly velmi dobře. Student dostal veškeré potřebné základní informace správně. Některé učebnice byly stručnější než jiné, ale v zásadě vždy daly podobné informace.

Do výzkumu jsem šel s tím, že islám bude v učebnicích prezentován dost často velmi negativně. V průběhu mého výzkumu se začala objevovat témata, která jsem očekával. Problematika žen v islámu nebylo nijak výrazné překvapení, protože to, že islám utiskuje ženy, je v naší společnosti velmi zažité. I ostatní témata nebyla moc velkým překvapením.

Má práce tedy vlastně jen potvrzuje předešlé výzkumy na toto téma a opět upozorňuje, že některé z učebnic, se nezměnily, vyhovují dodnes a stále se z nich učí. I já jsem často používal stejné učebnice, s kterými pracovali i Polonský a Novotný.¹²⁰ A to je rozpětí našich výzkumů přibližně 15 let. Naše učebnice jdou i se stejným trendem na který upozorňují i zahraniční badatelé.

Můj osobní názor na toto téma je, že jelikož je islám teď velmi kontroverzní téma, ve školách se ho často bojí vyučovat, aby potom nebyly problémy s tím, že se o něco takového pokusili. Proto raději používají už vyzkoušené učebnice, nebo se vyhýbají tématu úplně a nezachází moc do debat se žáky. Příkladem budiž případ z roku 2017

¹¹⁹ BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011.

¹²⁰ ČERNÝ, Karel, ed. *Nad Evropou pŕlměsí*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015.

z Brna, kde se na základní škole v rámci týdenních přednášek přednášelo i o islámu a byl okolo toho velký povyk.¹²¹ Můžeme tedy vidět, že islám jako téma velmi hýbe školstvím.

Co by možná bylo i vhodné řešení, aby autoři učebnic rozebrali dané téma s experty, například z řad religionistiky. Je asi očekávatelné, že tím se zvýší cena za učebnici, ale zároveň i její kvalita.

¹²¹ NOVÁČEK, Jiří. Rodiče protestují proti přednáškám o islámu ve škole, zastupitelka jim hrozí sociálkou!. *Blesk.cz* [online]. 2017, 21. března 2017 [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/regiony-brno-brno-zpravy/457247/rodice-protestuji-proti-prednaskam-o-islam-ve-skole-zastupitelka-jim-hrozi-socialkou.html>

6 Bibliografie

Primární literatura

ADAMOVIČ, Lenka a Václav VENTURA. *Základy filosofie etiky: základy společenských věd*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-221-7.

BIČÍK, Ivan, Bohumír JANSKÝ, Richard ČAPEK, et al. *Příroda a lidé Země: učebnice zeměpisu pro střední školy*. 3., upravené vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2015. ISBN 978-80-86034-92-8.

BRÁZDA, Radim a Martin DRNEK. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis, c2011. ISBN 978-80-7358-175-6.

ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-152-4.

DVOŘÁK, Jan. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, c2008. Odmaturuj!. ISBN 978-80-7358-122-0.

EMMERT, František. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Brno: Didaktis, 2003. Odmaturuj!. ISBN 80-86285-68-5.

GILLERNOVÁ, Ilona. *Základy psychologie, sociologie: základy společenských věd : pro střední školy*. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2001. Základy společenských věd. ISBN 80-7168-749-9.

HLAVAČKA, Milan a Petr ČORNEJ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-172-9.

KANTOREK, Pavel; Sochrová. *Dějepis I. v kostce pro střední školy*. Fragment, 2008. ISBN 80-253-0605-4.

KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis I. v kostce: pro střední školy : [kartografie, fyzická geografie, socioekonomická geografie]*. Praha: Fragment, 2008. ISBN 8025305864.

KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis II. v kostce: pro střední školy : [regionální geografie]*. Praha: Fragment, 2008. ISBN 8025305856.

KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis v kostce*. Havlíčkův Brod: Fragment, c2002. V kostce (Fragment). ISBN 80-7200-480-8.

KAŠPAROVSKÝ, Karel. *Zeměpis v kostce*. Havlíčkův Brod: Fragment, 1999. V kostce (Fragment). ISBN 80-7200-252-X.

KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2002. ISBN 80-7235-175-3.

MATUŠKOVÁ, Alena. *Geografie 2: socioekonomická část : pro střední školy. 2., přeprac. vyd.* Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2014. ISBN 978-80-7235-545-7.

SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis II. v kostce: pro střední školy : [novověk, dějiny nové doby]*. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0604-8.

[AUTORI: IVAN BIČÍK ...]. *Regionální zeměpis světadílů: učebnice zeměpisu pro střední školy. 2. vyd.* Praha: Nakl. České Geogr. Spol, 2007. ISBN 9788086034713.

Sekundární literatura

Badran, M.: „Islamic Feminism: What’s In a Name?“, AlAhram Weekly Online [online], 2002, [cit. 17.6. 2018]

BALADA Jan, Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007

BLACK, Cyril E. a Thomas Perry THORNTON. *Communism and revolution: the strategic uses of political violence*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1964.

ČERVENKOVÁ, Denisa a Albert-Peter RETHMANN. *Islám v českých zemích*. Praha: Centr for migration studies, 2009. ISBN 978-80-7021-852-5.

ČERNÝ, Karel, ed. *Nad Evropou půlměsíc*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3066-3.

FROUZOVÁ, Magdaléna. *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-776-6.

GOTTSCHALK, Peter a Gabriel GREENBERG. *Islamophobia: making Muslims the enemy*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, c2008. ISBN 9780742552869.

HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.

HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán*, Praha, Odeon, 1972

IPSER, Ondřej. *Náboženství v učebnicích*, Dingir časopis o sektách, církvích a nových náboženských hnutích. Praha: Dingir, 2004. ISSN 1212-1371

KAŇÁKOVÁ, Naděžda. *Globální problémy*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 2004. ISBN 80-248-0681-9.

KHIDAYER, Emíre. *Arabský svět - jiná planeta?*. Praha: Mladá fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2495-2.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4.

KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, Květa. *Mužům vstup zakázán*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 223 s. ISBN 80-717-8995-X

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-125-3.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 80-702-1540-2.

KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996, 263 s. ISBN 80-702-1168-7

MENDEL, Miloš. *Džihád: islámské koncepce šíření víry*. Vyd. 2., rozš. V Brně: Atlantis, 2010. ISBN 978-80-7108-316-0.

PRŮCHA JAN *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.

SPENCER, Robert. *Islám bez závoje: [zneklidňující otázky o světově nejrychleji rostoucím náboženství]*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-761-5.

TOPINKA, Daniel, ed. *Muslimové v Česku: etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-115-5.

Z ANGLICKÉHO ORIGINÁLU PŘELOŽILI PETR TŮMA A ZDENĚK HURNÍK. *Encyklopedie Světový terorismus: od starověku až po útok na USA*. Praha: Svojtka & Co, 2001. ISBN 9788072373406.

Internetové zdroje

Učitelství portál Eduin

OTTERBECK, Jonas. What is Reasonable to Demand? Islam in Swedish Textbooks. *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2005, **31**(4), 795-812 [cit. 2018-06-19]. DOI: 10.1080/13691830500110066. ISSN 1369-183X. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691830500110066>

Česká republika. Listina základních práv a svobod. In Sbíрка zákonů, Česká republika. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23. Dostupný také z WWW: <<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>. ISSN 1211-1244. článek 3/1

Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: . Dostupné také z: <http://kpc.doo.cz/wp-content/uploads/2008/05/Vyuka-nabozenstvi-ve-skolach.pdf> § 15 1 a 2

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. [cit. 2012-05-22]. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

Kati Islámského státu rozřezali vězně řetězovou pilou. *Novinky.cz* [online]. 2016, 2. září 2016 [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/413556-kati-islamskeho-statu-rozrezali-vezne-retezovou-pilou.html>

NASRIN, T.: „Interview conducted by Irshad: Taslima Nasrin“, [online], 2002, [cit. 17.6. 2018] <https://www.irshadmanji.com/Interview-conducted-IrshadTaslima-Nasrin>

Badran, M.: „Islamic Feminism: What’s In a Name?“, *AlAhrum Weekly Online* [online], 2002, [cit. 17.6. 2018]

AHMED, Leila. Reinventing the veil. *The Financial Times Limited* [online]. 2011, 26. května 2011, **2011**, 1 [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/efc25b9c-81ba-11e0-8a54-00144feabdc0>

Non-Muslims Carried Out More than 90% of All Terrorist Attacks in America. *Global Research* [online]. 2013, , 1 [cit. 2018-06-06]. Dostupné z: <https://www.globalresearch.ca/non-muslims-carried-out-more-than-90-of-all-terrorist-attacks-in-america/5333619>

MÜLLER, Martin. Europol: Jen 2 procenta teroristických útoků v Evropě mají náboženskou motivaci Zdroj: https://www.lidovky.cz/europol-jen-2-teroristicky-ch-cinu-v-evrope-maji-nabozenskou-motivaci-1jx-/zpravy-svet.aspx?c=A150118_131940_ln_zahranici_mmu. *Lidové Noviny* [online]. 2015, , 1

[cit. 2018-06-06]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/europol-jen-2-teroristicky-ch-cinu-v-evrope-maji-nabozenskou-motivaci-1jx-/zpravy-svet.aspx?c=A150118_131940_ln_zahranici_mmu

Central Intelligence Agency [online]. CIA World Fact Book [cit. 2018-06-20]. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_mde.html

Indonesian Central Statistics Bureau: Tingkat Kemiskinan di Indonesia Tahun 2005–2006, tisková zpráva, [cit. 2018-06-20]. <https://www.bps.go.id/releases/files/kemiskinan-01sep06.pdf>

Francie v tichosti pohřbívá atentátníky. *Novinky.cz* [online]. 2015-01-17 [cit. 2018-06-20]. <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/359040-francie-v-tichosti-pohrbiva-atentatniky.html>

V centru Bruselu se střílelo, u židovského muzea zemřeli čtyři lidé. *iDNES.cz* [online]. 2014-05-24 [cit. 2018-06-20] https://zpravy.idnes.cz/strelba-v-centru-bruselu-0xb-/zahranicni.aspx?c=A140524_171637_zahranicni_mlb

Francie horečně hledá vraha dětí a výsadkářů, podezřelý voják jím není. *Novinky.cz* [online]. 2012-03-20. [cit. 2018-06-20]. <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/262420-francie-horecnate-hleda-vraha-deti-a-vysadkaru-podezrely-vojak-jim-neni.html>

NOVÁČEK, Jiří. Rodiče protestují proti přednáškám o islámu ve škole, zastupitelka jim hrozí sociálkou!. *Blesk.cz* [online]. 2017, 21. března 2017 [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/regiony-brno-brno-zpravy/457247/rodice-protestuji-proti-prednaskam-o-islam-u-ve-skole-zastupitelka-jim-hrozi-socialkou.html>